

JAN PATOČKA

Úvod do fenomenologické filosofie
PRAHA 1993

Ze záznamů přednášek proslovených ve školním roce 1969-70 na
filosofické fakultě Univerzity Karlovy sestavil Jiří Polívka.

I.

V letošní přednášce chceme ukázat, jak dalece je v soudobé filosofii dosud živé Husserlovo dědictví. Přednášky budou zaměřeny současně historicky i systematicky, budou tedy příspěvkem k historii soudobé filosofie a zároveň problémovou, systematickou analýzou. Porozumění historickým souvislostem má připravit věcné problémy.

Husserlova fenomenologie pretendovala na to být novopočátkem ve filosofii. Tedy filosofii začínající znovu - jak k tomu v dějinách filosofie došlo několikrát. Například Descartova filosofie, která se snaží odmítnout veškerou dosavadní tradici a začít úplně od začátku. V Husserlově filosofii je podobná pretenze. A to nejen v tom, že určitá její fáze vychází z revize Descartova novopočátku ve filosofii, nýbrž proto, že již předtím a původněji je Husserlova pozice charakterizována tím, že je radikální aplikací principu zkušenosti ve filosofii. Husserlova filosofie chtěla být od samého začátku zcela novým způsobem empirismu ve filosofii. Pretendovala na to, že jedině ona dovede radikálně rozvinout myšlenku zkušenosti. Výsledek: principu zkušenosti nikdy nebylo použito ve filosofii tak plodně. Princip zkušenosti se ukazuje být fundamentální pro filosofii vůbec.

Zralý Husserl formuloval tuto myšlenku, řídicí princip svého filosofického úsilí, pod názvem princip všech principů: Pramenem všeho poznání a vší pravdy je danost, a to taková, která věc samu podává v originále - názor věci samé. Názor jako pramen všeho originárního, původního poznání musí být vytěžen v tom, co dává a pokud to dává.

Když takto formulujeme základní myšlenku Husserlovy filosofie, vidíme, že se v ní ozývá ono běžné heslo, kterým bývá Husserlova filosofie obvykle charakterizována: filosofie, která se chce vrátit k věcem samým jako pramenům zkušenosti o věcech. Nikoli abstraktní principy, úvahy o podmínkách a o možnosti poznání, nýbrž věci samy jako pramen, z něhož konfrontací s nimi čerpáme.

Pochybnosti při této všeobecné charakteristice:

(1) Co je na tom tak specificky filosofické? Na názoru věcí samých přece

spočívá celá věda i předvědecké poznání, praktické zacházení s věcmi, praktická zkušenost. Tento princip zdánlivě netvoří specifikum filosofie. Je příliš široký.

(2) Zdá se, že tento princip v sobě neobsahuje nic nového a určitého. Což empirismus v pozitivistickém vyformování (19. a 20. stol.) neříká totéž? Zkušenost, která je zkušeností o věcech, je i v pozitivismu principem všech principů. Na zkušenost se redukuje každý poznatek, soud. Zkušenost je bází verifikace, odlišuje pouhou pretenzi na poznání od reálného poznání. Nárok Husserlovy filosofie na znovuzaložení filosofie a všeho vědění je zdánlivě přehnaný.

Pochybnost (1) rozebereme až při výkladu Husserlova pojetí filosofie. Zatím pouze tolik, že Husserlovo pojetí se připojuje k tradici začínající již v antice, která mezi vědou a filosofií nevidí podstatný rozdíl. U Aristotela filosofie a věda patří nerozlučně, nezbytně k sobě. Filosofie je univerzální věda, má v sobě všechny vědy jako své části na určitém stupni specifikace a rozvětvení. Husserlovo pojetí je reprízou této myšlenky.

Pochybnost (2): Princip všech principů, princip radikální zkušenosti, danosti, která je pramenem vědění a pochopení - pokud ji bereme v tom, co dává a jak to dává -, je známý, není specifický pro fenomenologii. Byl dávno aplikován v empirismu. Je třeba si uvědomit, co pro Husserla znamená konkrétně, specificky. Především zdůrazněme, že v pozitivistickém pojetí znamená princip zkušenosti zkušenost jakožto smyslovou zkušenost o reálním a individuálním. Na smyslové zkušenosti, která, pokud je originární, dává vždy individuální případ, se buduje hypoteticky obecné poznání individuálního a reálného, poznání obecných zákonitostí. Poznání, které je hypotetické, pokud je obecné, a pokud se verifikuje, tak vždy na individuálních případech.

Husserlův princip danosti spočívá v tom, že se Husserl ptá: Je senzuální zkušenost o individuálním jediným způsobem a jediným pramenem danosti vůbec? Je jedinou bází, o kterou je možno opřít poznání, tj. platné soudy?

Specifikum fenomenologie už v prvotní fázi (Logická zkoumání)¹ spočívá v tom, že Husserl tradiční empirismus po této stránce rozšiřuje. Jeho snaha v Logických zkoumáních je snaha ne ještě ve vlastním smyslu teoreticko-poznávací, je to snaha spíše metodologické povahy. Běží o objasnění základních logických struktur, o poznání logična jako takového. Musí být nějaký pramen, z něhož toto poznání čerpám. Je tímto pramenem senzuální zkušenost o jednotlivém reálním? Již samotná formulace problému nás činí skeptickými. Není-li, pak co je zde tou specifickou bází?

Jedna z nejzákladnějších Husserlových myšlenek - vůdčí nit jeho uvažování o lidském poznání, myšlení - je určitá distinkce sugerovaná jazykem, bez níž není jazyk možný, jazyk ve smyslu naší orientace ve světě, nejen v tom, co je

¹ E. Husserl, *Logische Untersuchungen. I, Prolegomena zur reinen Logik*. Halle-Saale 1900. Nově vydal E. Holenstein, *Logische Untersuchungen. Erster Band, Prolegomena zur reinen Logik*. Text der 1. und der 2. Auflage. Husserliana XVIII, Haag, Martinus Nijhoff 1975.

bezprostředně dáno; ve světě, který je nejen dán, nýbrž který je neustále námi chápán jako přítomný v nepřítomnosti. Jazyk není možný jinak než tím faktem, že jsme s to mínit totéž, ať máme před sebou věc v její konkrétní podobě a přítomnosti, či nikoli. Svoji bezprostřední zkušenost jsme schopni sdělit těm, kdo ji nemají, a to tak, že je míněno totéž, že oni myslí totéž, směřují týmž směrem. Bez této banality není jazyk možný. Ale co tato banalita znamená?

Prázdné mínění je mínění o tom, co ve svém okolí přímo nevnímám, ale co ustavičně svým smyslem podpírá přítomnost, bezprostřední zkušenost. Například učitel přednáší, máme zkušenost o tomto setkání, ta je začleněna do životní souvislosti, která ve svém centru má bezprostřední přítomnost věcí, které tady bezprostředně vnímáme; kolem je periferie věcí, které bezprostředně nevnímáme, ale víme o nich. Bez tohoto vědění by to vnímané nebylo tím, čím je. Na periférii jsou více méně vágní mínění, neurčité představy, které přímo nezakoušíme, které se však mohou proměnit v reální přítomnost.

Míníce prázdným způsobem to, co nevnímáme, míníme totéž, jako když to vnímáme. Z toho plyne již ne tak banální závěr: v našem myšlení o věcech ustavičně žije rozdíl mezi pouhým míněním a vyplňující zkušeností. Je tento rozdíl omezen na sféru reálního a individuálního? Pokud mám před sebou jen pouhá mínění - třeba i v soudech logicky bezvadně formulovaných, v celých strukturách soudů - pokud pouze promenuji svoje mínění v takových strukturách, potud není a nemůže být řeči o pravdivosti a nepravdivosti. Pravdivost a nepravdivost se dostavuje tam, kde pouhá mínění jsou vyplněna v názoru, smyslovém, individuálním. Pouhé mínění nedává v tomto smyslu nikdy poznání ve smyslu pravdivosti a nepravdivosti, pravdivost je odkázána na toto vyplnění.

Ale je otázka: Existuje něco jako vyplnění pouze ve vztahu mezi míněním reality a prezentací reality, která vyplňuje nebo zklamává předem pojaté mínění? Existuje vyplnění pouze v tomto krytí mínění a smyslové zkušenosti? Jako například v otázce, jestli prší - musím se podívat z okna. Je toto jediný způsob krytí mínění a zkušenosti? Také jinde, v jiných oblastech, kde nemáme před sebou

smyslovou zkušenost jako vyplňující, máme přece něco takového jako mínění a vyplnění.

Například rozdíl mezi pochopeným matematickým důkazem a pouhým porozuměním, chápáním, o čem je řeč: čtu důkaz, rozumím, artikuluji jeho strukturu, přesto nemusím chápat ideu důkazu; rozumím slovům, nejsou to jen zvuky, znaky, a přesto jsem ještě nepochopil důkaz - to je analogické onomu mínění o individuálním a jeho vyplnění. U matematického důkazu neběží o individuální fakt, nýbrž o pravdu obecnou. Tedy v oblasti toho, co je obecné a není reální, máme analogii vztahu mínění a vyplnění. A otázka nyní je: kde se bere něco jako vyplnění mimo oblast smyslovou? Vzniká problém: na jaké bázi stojí toto vyplnění? Přirozeně na bázi základního rozdílu mezi mínit a mít zkušenost.

Pojem zkušenosti, který původně (např. v empirismu) byl ražen na to, co je individuální a reální, se stává problematickým. Není nutné rozšířit jej mimo oblast senzuačního, individuálního reálního na jiné oblasti? Husserl se jej snaží rozšířit na to, co nazývá oblast kategoriální, oblast takových vztahů, jako ty, které označují jisté partikule logické (a, nebo, kopula).

V každém soudu máme před sebou syntézu určitého druhu, nejběžněji syntézu subjektu s predikátem (přičtení, odepření). Ta se sice může opírat o jisté smyslové danosti, např. červený nebo modrý sešit; verifikace se zde opírá o smyslový názor, ale pouhé vidění modré barvy není soudová syntéza, není přičtení té modře určitému subjektu. K tomu musím přejít z oblasti smyslových daností do oblasti logických forem. Tedy musím i o této oblasti mít určitou zkušenost. To, že přičtení predikátu určitému subjektu se opírá o smyslovou zkušenost, neznamená, že je to smyslová zkušenost. Těchto forem, kterých myšlení používá, je mnoho. Jsou ve vztazích postupně na sobě budovaných, z celého soudu je možno udělat subjekt dalšího soudu, nebo to, co je jednoduchým subjektem soudu, může být dosti složitou strukturou. Samotné termíny soudu mohou být jednoduché a složité. To všechno jsou zkušenosti z logické oblasti. Je tedy před námi zase něco jako rozdíl mezi míněním a vyplněním?

Na první pohled se zdá, že logické struktury jsou takové, že jakmile je chápu, pak vždy hned adekvátně. Rozdíl mezi pouhým míněním a vyplněním nemá, zdá se, v jistých logických oblastech místa. Ale příklad rozdílu mezi pochopeným a pouze významově artikulovaným důkazem ukazuje, že je zde markantní zkušenostní rozdíl mezi oním jasně vidět a pouhým hledat.

Popsat, co to je, jak se tento dvojí modus od sebe liší, to je fenomenologický problém. Podle principu všech principů je nutno vypracovat způsob zkušenosti adekvátní jisté předmětnosti na rozdíl od jiných předmětností. Je rozdíl mezi smyslovou a kategoriální zkušeností. Husserl se domnívá, že je možno jít dál, že existuje původní zkušenost o univerzálním, o obecném jako takovém.

Zkušenost o univerzálním je zkušenost, která se podstatně liší od zkušenosti o jednotlivém případě, je to zkušenost, která dává možnost povznést se od poznání pouhých jednotlivin a také obecnin, které jsou formovány pouze jako hypotetické obecniny nebo hypotetické soudy, tj. od obecnin empirických - k poznatkům naprosté obecnosti. Ty jsou založeny ve zkušenosti zvláštního druhu. Této zvláštní, typické zkušenosti o obecném říká Husserl názor obecného.

Individuální zkušenost je podle Husserla zkušenost o individuálním tónu, např. a^1 , když někdo dechne do ladičky, tedy zkušenost o jednotlivém tak a tak dlouho trvajícím tónu. Tento tón však můžeme vzít nikoli jako individuální, na tomto místě a v tomto čase trvajícím tón, nýbrž také jako případ něčeho, co individuální není. Když tedy nebereme tón a^1 jako tuto individuální zkušenost, provádíme "abstrakci". Každý se domnívá, že ví, oč běží, ale Husserl chce právě zjistit, co abstrakce je, co je toto odhlédnutí od individuálních okolností, zařazení, např. odhlédnutí od toho, že tento tón je v tom a tom sousedství, má tu

a tu chronologii atd. Když tedy abstrahujeme, když bereme tento tón pouze jako případ species tónu a^1 , máme již před sebou docela jiný předmět, protože není individuální.

Zkušenost o obecném mohu mít jen tehdy, jestliže jsem měl zkušenost o individuálním, ale to neznamena, že je to totéž. Je to zkušenost o jiném předmětu, a to jiném celou svou podstatou. Zkušenost singulární, reální a obecná, nereální, neindividuální patří k sobě. Jsou to různé předměty, ale zkušenosti o nich na sobě podstatně závisejí. Nemohu mít zkušenost o tónu a^1 , neměl-li jsem zkušenost o individuálním případě.

A znovu: mohu mít pouhé obecné mínění, mohu pouze mýnit tón a^1 a mohu mít vyplnění tohoto mínění, tj. zkušenost, že a^1 je samo přítomné. Nebo naopak: červen této střechy neberu jako individuální fakt, ale jako případ této nuance červeně vůbec.

Je velký problém, kde je vlastně báze těchto zkušeností o obecném.

Husserl rozlišuje dvojí druh obecnin: empirické a eidetické.

1) Empirické obecniny jsou pojmy založené na mnohých zkušenostech o jednotlivém. Například naše zoologické pojmy (lev, kočka domácí) jsou získány zkušenostmi o jednotlivých věcech a generalizacemi těchto zkušeností, které jsou veskrze hypotetické. Například byla domněnka, že jsou jen bílé labutě, ale zjistilo se, že jsou také černé. Mezi jednotlivými rysy, známkami, neexistuje jiné pojitko než individuální zkušenost, která ukázala výskyt určitých znaků vedle sebe, pohromadě. Vedle toho existují:

2) Eidetické obecniny - obecniny jiného druhu. Znamenají to, co je nezbytně společné ve vší možné zkušenosti vůbec. Jsou a priori nutné. Například tón - má nezbytně určité stránky - intenzitu, výšku, barvu ... Nejsou jen empiricky na sebe nalepeny, nýbrž vyzřejeme je přímo z jediného případu vzatého jako případ species tónu a^1 . Poznatky čerpané z tohoto vyzření mají obecnou platnost: nikoli hypotetickou, nýbrž nutnou! Že tato teorie má své značné obtíže, toho si byl Husserl sám vědom. Mezi tím, co Husserlova filosofie odkázala dnešku, je nutnost konkretizovat celou tuto problematiku, vyjasnit, co si s ní lze v naší situaci vědecké a obecné počít.

Teorie názoru obecného byla ostře kritizována, např. Adornem a jinými. Adorno proti této elementární verzi eidetického názoru (názoru species) namítá, že pokud běží o něco obsahového, máme názor pouze individuální, zatímco běží-li o něco obecného, nemáme před sebou názor, nýbrž pojem. Oproti individuálnímu názoru, názoru individuálního tónu a^1 , dojmu červeně atd., není v tom případě, vezmu-li to jako případ species a^1 , nic nového, nežli to pojmové vědomí, které je samo sebou obecné.

Tento způsob kritiky nechává spadnout pod stůl celý problém fenomenologického rozdílu mezi pouhým míněním a skutečným vyplněním. Je otázka, zda v oblasti obecného něco jako vyplnění máme. Chceme-li však upřímně sledovat svou zkušenost, tak o tom nemůže být pochyby. Je spíše otázka, zda je výstižné charakterizovat vyplnění v eidetické oblasti jako

vyplnění názoru. Slovo "názor" nám sugeruje něco, co je bezprostředně, jednorázově dáno, bez výslovného aktu, který by znamenal více než pouhou pasivní danost. K obecnému určitě nedospíváme tak, jako když otevřeme oči a smyslové dojmy k nám pronikají, tedy nějakým duchovně pasivním způsobem. Obecniny hypotetické i ty pravé, v silném smyslu, jsou v každém případě něčím, co předpokládá srovnávání, řadu myšlenkových operací, akcí. Zdá se tedy například, že v termínu "názor" není obsaženo ono tertium comparationis, kterého je zde třeba. Zkušenost o obecném chce víc než pasivně se otevřít a přijmout domnělou obecninu.

Husserl sám viděl, že jeho teorie názoru obecného má své nedokonalosti, obtíže. Teorie vyložená na příkladu rozdílu mezi případem určité obecniny a empirickou obecninou samou se stane problematickou, jakmile si uvědomíme, že jeden případ může být případem velice různých obecnin. Například rozdíl mezi rodem a druhem, vše, co se nalézá mezi nejvyšším rodem a nejnižší specifikací: individuální

tón a^1 právě vnímaný je případem obecného tónu a^1 , ale i tónu vůbec, akustična vůbec.

Pro konzistentní teorii univerzálií je třeba ukázat, jak dochází k těmto vyšším stupňům, vyšším případům obecnosti. S tím zápasili empiristé - Berkeley, Hume a tradiční teorie abstrakce: Abstrahovat znamená z něčeho konkrétního vydělit a vybrat myšlenkově něco, co se reálně oddělit nedá. Jak je možné rozdělit reálné a vybrat něco, co se samostatně nevyskytuje? Kde je zkušenostní báze pro takto pojatou zkušenost o obecném? Proto empiristé odmítali tradiční pojem obecniny jako zvláštního předmětu a vytvářeli nominalistické teorie: obecné neexistuje, obecnina je pouze obecné užití předmětu, který sám v sobě je singulárně reální. V tom dávali podstatnou úlohu jazyku, který poskytuje soubor individuálních znaků, jichž obecným způsobem užíváme. Znak, každé vyslovené slovo, je individuální, singulární, ale za určitých okolností užíváme slov obecně, tj. označují obecně. Jedná se jen o obecný jazykový úzus, o obecné označení jistých věcí.

Obtíž se zde přirozeně jen přenáší jinam, na ten obecný, společný úzus. Aby tuto obtíž vyšších obecnin překonal, vytvořil Husserl teorii eidetické variace. Každou pravou obecninu pochopil jako invariant, který vzniká tím, že určitý případ jistého eidos (individuální tón a^1) podrobíme variaci ve fantazii a podržíme to, co je společné všem takto získaným variativním případům. Tón a^1 obměňuji ve variacích barvy, intenzity; v těchto obměnách získám něco společného, co má barvu, intenzitu vůbec, a dospěji k přímo nazřenému eidos tónu a^1 . Nebo jinak - a^1 samo pochopím jako určitou variační možnost variace výškové a dospěji k tónu vůbec: k tónu patří výška, barva atd. Tak chce Husserl zajistit zkušenostní bázi pro univerzále jako zkušenostně dané. Zároveň je zde vidět, že zkušenost v oblasti eidos není pasivní zření, nýbrž že tato zkušenost implikuje variativní techniku, je to zkušenost o možnostech variace, kontinuální,

a přece umístěné v jistých mezích.

Husserl se nespokojil s tímto obecným konstatováním, zdůrazňoval, že při eidetické zkušenosti je nejdůležitější vzájemné krytí jednotlivých daností, vytvoření něčeho společného, co tvoří eidos.

Domnívá se, že kupříkladu při eidos barva existuje něco jako společná báze pro všechny barevné kvality, pro všechny jednotlivé barvy. To je myšlenka velice problematická. V rámci Husserlovy teorie jsou nejasnosti a je potřeba kriticky členit to, co je možno přijmout a co nutno zavrhnout. Husserl vůbec svým principem všech principů a jeho aplikacemi vytvořil problémy, ne hotová řešení. Tento princip znamená otázku na naši zkušenost. Zkušenost není předem jednou provždy definována, nevíme předem, co zkušenost je. (Jako angličtí empiristé, u nichž to byla senzuační zkušenost.) Zkušenost je titul pro problémy. V tom je novinka Husserlova empirismu.

Co vlastně znamená Husserlův empirismus? Znamená, že filosofie jako principiální teorie všech oborů zkušenosti není konstrukce, myšlenková stavba řešící abstraktní problémy, nýbrž že filosofie je také a především sledování daností. Filosofovat znamená vidět. Filosofie má svůj obor poznatků, může něco poznávat, nikoli jen ex post, kulhající za poznáním odjinud převzatým, se ptát po jeho základech, základních pojmech, vyčleňovat reflexivně nějakou strukturu, se kterou obsahové vědění dávno pracuje. Filosofie, podle Husserlovy fenomenologie, má sama za sebe co říci, má svůj pramen poznatků, obor, v němž je svým pánem.

To, co bylo řečeno - rozdíl smyslové a kategoriální sféry a v kategoriální sféře teorie poznání univerzálií -, to je jen případ aplikace principu všech principů, ne celek fenomenologie. Fenomenologie na to byla často redukována, ztotožňována s oborem poznání univerzálií, pokud jsou to pravá univerzália. (Mnichovská škola, Max Scheler: fenomenologie je zkušenost o univerzálním.) A to proto, že Husserl v této oblasti objevil novou pevninu. Novou potud, že v celé moderní filosofii se poznání univerzálií považovalo za něco odbytého, patřícího do scholastiky. Poznání univerzálií je podle Husserla autonomní pole zkušenosti, a to byl inspirující moment pro filosofy začátku nového věku. Zejména pro Schelera. "Scheler je Adam nového ráje eidetického názoru" - říká Ortega y Gasset.

Ale eidetický názor, jak jej pojali první Husserlovi žáci - Reinach a Scheler - v sobě skrývá problémy, které je třeba vyjasnit, než bude možno promenovat se pod stromy nového ráje. Proto se setkáváme stále znovu s kritikami nadmíru případnými, které však nepostihují skutečné Husserlovy myšlenky.

Chceme-li pochopit eidetický názor, musíme vyjít z principu všech principů, jeho vztahu k původní zkušenosti, bez níž není možný jazyk a naše orientace ve světě, ze vztahu mínění a vyplnění, a pak teprve můžeme umístit eidetický názor jako určitou zkušenostní oblast. Nebrat pojem názoru jako bezprostřední názor, intuitivisticky. Eidetický názor chce být metodickou procedurou, která každý krok

svého postupu chce vykázat, legitimovat. To je další stránka principu.

Vše, oč ve filosofii běží, třeba vykázat věcně. Zkušenost o věcech je zákonitá, strukturovaná. O každé artikulaci této zkušenosti je možno a nutno se přesvědčovat závazným způsobem. Každý může revidovat to, nač filosof pretenduje. Stejně jako ve vědě. Každý poznatek je kontrolovatelný, revidovatelný. Filosofie není doménou hloubky, nýbrž doménou jasnosti, která se chce plně předložit našemu pohledu. Není to doména geniality, ale přísná věda.

Přísná věda zde znamená striktní aplikaci principu všech principů - že pramenem všeho poznání je zkušenost, vzata v tom, co dává a pokud to dává, tj. nepřekračující originární danost. V tomto pojetí se fenomenologie ukazuje jako filosofie, která nechce kulhat za obsahovým poznáním věd, která chce mít svůj vlastní obor poznatků a vlastní metody tkvící právě v principu všech principů.

Filosofie takto postupující je filosofie problematizující, a ne vystavující určité dogmatické teze. Chce být tak kritická, jak je kritická věda. Každý krok je kontrolovatelný a vyzývající ke kontrole. Pojem eidetického názoru je tedy sám titulem pro problém.

Je třeba upozornit na to, jak byla tato intence Husserlovy fenomenologie v jeho bezprostřední škole, v první fázi převzetí jeho problematiky, u Schelera, zneužita. Projevilo se to v nesprávné interpretaci vztahu mezi fenomenologií a logikou. Fundamentální rozdíl mezi pouhým míněním a vyplněním, eidetickým názorem, byl interpretován jako rozdíl mezi fenomenologií (tj. intuicí věcí samých) a logikou, která je naukou o čistě abstraktních strukturách pouhých mínění, která se musí zase opírat o nějaký názor a z něho čerpat své odůvodnění. Je-li názor tím, oč se opírá logika, je logika vůči intuicím o věcech samých něčím odvozeným, sekundárním, závislým a z filosofického hlediska zbytečným. Scheler na tomto rozdílu vystavěl svou zvláštní teorii o pravdě a klamu. Filosoficky nejdůležitější je vytěžit správně zkušenost o obecném, o pravých univerzáliích. Pravá univerzália máme nejen v oblasti barev, v oblastech irelevantních, ale i ve věcech velice konkrétních, v oblastech života, hodnot, mravnosti. Ve všech těchto oblastech, kde Scheler chce podávat hluboké a závazné pravdy, máme před sebou také největší rozdíly v názorech. Například Scheler chtěl na fenomenologickém základě vytvořit obecnou teorii hodnot a o ni opřít obecně závaznou etiku. Etika, která by pouhým názorem přesvědčovala obecně o týchž závaznostech. Seřazení hodnot od nižších k vyšším se opírá o stejný eidetický názor jako matematika. Odkud tedy taková divergence v názorech mezi lidmi v této oblasti?

Podle Schelera je obtíž v tom, že často si jednotlivé eidetické názory navzájem překáží, nejsou-li probrány v náležitém pořádku. Abychom eidetický názor mohli realizovat, musíme mít již něco absolvováno. Ovšem něco správně absolvovat předpokládá určitý postoj založený na tom, že jsme absolvovali již něco před tím, nelze obracet pořádek. A tady, v eidetické oblasti, jsou možné a na

podstatných vztazích založené omyly. To vede k tomu, že Scheler usoudil, že oblast podstatných názorů pro člověka důležitých je na pouhém logickém souzení nezávislá, logicky nekontrolovatelná. Logické formy přicházejí později, pouze pokulhávají za tím, co člověk může konkrétně nazřít. My se musíme vycvičit v technice zření, která probírá eidetické vztahy ve správném pořadí, jak jsou vybudovány ve své fundaci. Nemusíme se starat o logickou kontrolu.

Avšak Husserl už v Logických zkoumáních ukázal, že pojem fundace ve sféře eidetické je pojem logický. Že jeden názor, jedna struktura je založena na druhé - to je obecná zákonitost patřící do formální ontologie, jež je jednou z kapitol logiky. Tato divergence mezi fenomenologií a logikou vedla k tomu, že fenomenologie byla pokládána za něco iracionálního a iracionalistického. To byla častá kritika. Například Lukács v knize o zhroucení rozumu říká, že eidetický názor je iracionální, založený na intuici v iracionalistickém smyslu. Podobné kritiky najdeme u zcela jinak orientovaných myslitelů, jako je například Ortega y Gasset.

Tato kritika spočívá na neporozumění Husserlovi. Jestliže fenomenologické rozšíření pojmu zkušenosti o oblast kategoriální, univerzální pojmem tak, že neběží o iracionální názor, nýbrž o zákonitou, diskursivní strukturu jisté myšlenkové aktivity, realizující myšlenky tak, že přechází od pouhého mínění k závaznému vyplnění, pak fenomenologie otvírá problémy, s nimiž pracovala Kantova filosofie: názorná syntéza, diskurs a jejich zkušenostní odkázanost. Proto je pro Husserla Kantova filosofie živá. Je to problém, který nechává dnešku Kantovo a Husserlovo pojetí názoru, zkušenosti, a priori.